

مروری بر زندگی و برخی از آثار زنده یاد مهندس نظام عامری

ماندانا یزدان شناس - ۱۲ تیرماه ۱۳۹۵

نظام الدین کعبی العامری معروف به نظام عامری فرزند کوچک شیخ خزعل - حاکم محمّره یا خرمشهر - در اواخر دوره قاجار است. او در ۱۳۰۵ شمسی یک سال پس از آنکه رضاشاه شیخ خزعل را از حاکمیت برکنار می کند، در تهران چشم می گشاید. دیپلم متوسطه را در ایران دریافت و به انگلستان سفر می کند. پس از مدت کوتاهی با اندوخته زبان انگلیسی برای تحصیل معماری به ایالت اوهایو در آمریکا می رود و در آنجا با شیوه تفکر و طراحی معمار بزرگ آمریکایی فرانک لوید رایت آشنا می شود. به دلیل اشتیاق برای پیوستن به مدرسه رایت، تحصیلات معماری را در کوتاهترین زمان به سرانجام می رساند و نزد رایت می رود.

به نقل از نظام عامری، از آنجا که رایت معتقد بود "هنر ذاتی است نه آموختنی"، برای ورود به مدرسه تالیسن مصاحبه ای دشوار و جامع بدون در نظر داشتن تحصیلات معماری دانشگاهی با او انجام می دهد. نظام عامری پس از دو سال کسب دانش و تجربه و انجام کار نزد رایت به ایران باز می گردد و فعالیت معماری خود را در ۱۳۳۵ به طور رسمی آغاز می کند. دفتر معروف "نظام عامری - کمونه - خسروی" در سال ۱۳۴۲ با پیوستن مهندسان کمال کمونه و هرمز دیار خسروی به او، بنیانگذاری می شود. این دفتر تا سال ۱۳۵۷ در شهرهای مختلف ایران، به طراحی و اجرای پروژه های عظیم عمومی در غالب زمینه ها می پردازد: بیمارستان پارس در بولوار الیزابت (کشاورز کنونی)، سوپرمارکت و رستورانی به سفارش ایران سوپر در خیابان میرداماد که بعداً به موزه دفینه تعبیر می یابد ... همچنین همکاران بنیاد رایت برای انجام پروژه های سفارشی در ایران به این دفتر ملحق می شوند، هرچند بر خلاف شنیده های رایج میان معماران، این گروه سه نفره در مراحل طراحی دخالتی نمی کنند: کاخ شمس پهلوی در مهرشهر کرج، کالج آمریکایی دماوند در شمال شرقی تهران.

خانه دو طبقه با سازه نمایان فلزی بر روی تپه های امانیه، نخستین اثر نظام عامری است که به سفارش پزشک متخصص دکتر سیاوش شفاقی ساخته می شود. به نظر می رسد اولین ساختمان معمارانه با اسکلت فلزی اکسپوزه در تهران همین خانه است که نظام عامری شخصاً طراحی، محاسبه و اجرای آن را عهده دار می شود. چیدمان داخلی خانه نیز بر اساس منحنی هایی که خطوط اصلی طراحی بنا را شکل داده اند، طراحی و ساخته می شوند.

خانه دکتر سیاوش شقاقی

از آن پس نظام عامری مشغول ساخت ویلاهای متعدد در زمین های وسیع شمیران می شود، در حالی که همه آنها از شیوه طراحی رایت پیروی می کنند: فضاها بسته به نیاز، باز و بسته و نیمه باز، در جوار هم و در دل هم می رویند و روی زمین می گسترند و با منظر می آمیزند. او به لطف تعدد و تنوع کارها، خطوط مستقیم و منحنی و شکسته را همه جور، تجربه می کند. محوطه سازی ها و طراحی داخلی ویلاها غالباً به دست معمار و با ایده های هماهنگ با طرح معماری بنا انجام می شود. او مصالح گوناگون را در آثار خود به کار می بندد، در حالی که بیشتر آنها از نظر جنس و رنگ، طبیعی و هماهنگ با معماری شهرهای ایران است. فضاپردازی در بعضی از آنها حتی ملهم از حیاط های میانی و رواق های معماری ایرانی است. او با ذوق و سلیقه هنرمندانه از برخی تزئینات معماری ایران به اشکال منتزح در آرایش درونی و بیرونی بنا بهره می برد. خانه یک طبقه زیر را در زمینی به وسعت حدودی سه هزار مترمربع در محله دروس تهران برای "ناصر کهنیم" سرمایه دار یهودی طراحی و اجرا می کند:

خانه ناصر گهنیم

ترکیب خطوط افقی و عمودی و ترکیب پنجره ها در نما، همیشه در تعادل و توازن دیده می شوند. رنگ های سرد و گرم در تضاد خوب و دلنشین کنار هم می نشینند. نور، همواره به قدر لازم و کافی به درون بنا راه دارد.

این ویلا منحصر به فرد در آغاز سال ۹۰ توسط یکی از نهادهای دولتی به منظور ساخت یک مجتمع مسکونی نابود می شود.

پاساژ گلشن حوالی چهارراه استانبول تهران به عنوان یک پروژه تجاری موفق هنوز پابرجاست. شکستن سطوح به نما تنوع حجمی می دهد، بازهم تأکید بر خطوط عمودی و افقی هم اندازه است، چنانچه عرض و ارتفاع بنا هم یکی به چشم می آید. در داخل هم سقف ها، ویتترین ها و نرده ها هماهنگ باهم طراحی شده است، به گونه ای که پرسپکتیوهای جذابتری در درون بیافرینند. تزیینات نما، یادآور برخی آثار رایب است. از طرح های رایج زمانه و کلیشه وار و نمای تمام شیشه ای مدولار برای ساختمانهای تجاری پرهیز شده است. هنوز هم متمایز و ماندنی به نظر می رسد.

پاساژ گلشن حوالی چهارراه استانبول تهران

مکان دفتر "نظام عامری - کمونه - خسروی" در مرکز شهر تهران در ساختمانی که به خاطر پلکان اکسپوزده تندیس وار آن شهره می شود، در خیابان ابوریحان بیرونی بوده است. این مکان برای بسیاری از معماران معاصرمان که روزها و شبها را در جوانی حین کارآموزی و تجربه اندوزی در آن سپری کرده اند، حتماً خاطره انگیز است.

هنر و اندیشه نظام عامری به تقاضای زمانه و به خاطر پیشینه روابط خانوادگی، گرچه بیشتر بین بزرگان و متمولان جامعه به خدمت گرفته شد، هرگز از فروتنی، شرافت و راستکاری اخلاقی اش نکاست.

"من از روح خود، زیبایی را به زندگی شما می بخشم".

یادش زنده و روحش در آرامش باد

دفتر «نظام عامری- کمونه- خسروی» خیابان ابوریحان

*گفتگو و عکس ها مربوط به سال ۱۳۸۱ است.